

OPAS NUORTEN TALOUDENHALLINTAAN -

Laurea AMK - Ida Holmgren, Sari Latvasalo, Tarja Peltonen, Suvi Puustelli ja Dita Kurti

Sisällys

1	Johdanto.....	3
2	Yleisimmät syyt velkaantumiseen ja muuta huomioitavaa	4
3	Oma budjetti.....	4
4	Yhteinen talous ja lapsiperhe.....	6
5	Säästäminen.....	6
6	Vertaile luottojen hintoja	7
7	Laskun summa kasvaa, jos sitä ei maksa.....	8
8	Kuluttajasaatavan perinnän keskeytys	10
9	Maksuhäiriömerkintä.....	10
10	Apua talousasioihin	11
11	Omaluottokielto	12
12	Välitystili.....	12
13	Asumisen turvaamisen tärkeys.....	12
14	Vuokrasopimuksen yhteisvastuu	13
15	Häädön prosessi	14
16	Miten ulosotto toimii?	15
17	Velkatilanteen kartoittaminen.....	15
18	Sosiaalinen luotto kaupungilta Vantaa / Takuusäätiö	16
19	Edunvalvonta.....	17
20	Hyviä linkkejä.....	17
21	Lähteet.....	18

Tämä opas on tehty viiden sosionomiopiskelijan ja Elämänlaatu Ry:n toimesta, nuorten kanssa työskentelevien avuksi, lisäämään ymmärrystä talousasioista ja mahdollistamaan uudenlaisia keskusteluja taloudenhallinnasta. Tarkoitus on lisätä ymmärrystä ylivelkaantumisen syistä, tarjota konkreettisia keinoja ylivelkaantumisen estämiseen sekä tarjota puheenaiheita keskusteluihin nuorten kanssa.

Vinkki!

Opas ammattilaiselle nuorten talous- ja velka-asioiden ensiapuun. <https://muntalous.fi/materiaalit/puhu-rahasta-materiaalit/puhu-rahasta-opas/>.

Nuorten taloustaitojen edistäminen on tärkeää kansalaisten elämänlaadun kannalta sekä yhteiskunnallisesti. Kotitalouksien ylivelkaantuminen on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Maksuhäiriömerkintöjen määrä on myös kasvanut viime vuosien aikana tasaisesti. Syitä näihin ongelmiin ovat esimerkiksi vakuudettomat kulutusluotot, ylikuluttaminen, luottomarkkinoiden ja maksutapojen muutokset, luottojen helppo saatavuus ja markkinoinnin aggressiivisuus, kohtuuehtoisten luottotuotteiden ja velkajärjestelykeinojen vähäisyys, talousneuvonnan saatavuusongelmat ja pienituloisuus. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää ennaltaehkäistä nuorten velkaantumista lisäämällä tietoutta, edistämällä taloustaitoja, tarjoamalla konkreettista tukea sekä innostamalla säästämään.

Hyvä ja tiivis opas nuorelle annettavaksi:

https://www.tampere.fi/material/attachments/uutiskeskus/tampere/a/7yWMZ5vVD/Apua_rahahuoliin_opas.pdf

Vinkki!

Nuorten kanssa tehtäviä oppimistehtäviä ja tietovisoja löytyy mm. <https://muntalous.fi/materiaalit/oppimispelit-testit-ja-tietovisat/>. Tehtävien ja visojen kautta nuorten kanssa rahasta puhuminen madaltuu ja yhteisen tekemisen kautta avautuu väylä keskustelulle nuorten lähtökohdista.

Vinkki!

Erlaisia oppaita taloudesta ja [velkaantumisesta https://muntalous.fi/materiaalit/oppaat/](https://muntalous.fi/materiaalit/oppaat/)

Kaikilla on jossain vaiheessa elämää ongelmia raha-asioissa, et ole yksin tai ainoa.

TALOUDENHALLINTA - MITÄ SE TARKOITTAÄ?

- ymmärrystä talouden tuloista, välttämättömistä menoista
- rahojen riittämisestä koko kuukaudeksi
- laskujen maksamista ajallaan
- rahan suunnitelmallista käyttämistä
- hankintojen tekoa tulot ja menot huomioiden
- säästämistä
- taitoa tunnistaa ongelmatilanteet ja tehdä korjausliikkeet

2 Yleisimmät syyt velkaantumiseen ja muuta huomioitavaa

On todettu, että talousvaikeudet ovat nuorilla yleisempiä kuin muulla väestöllä keskimäärin. Velkaongelmien syntymiseen vaikuttaa merkittävästi puutteellisen talouskasvatus tai osaaminen.

Lainaa tällä hetkellä menojen kattamisen ottavat eniten 18-24-vuotiaat nuoret ja sama ikäryhmä seuraa menojaan heikoiten kaikista ikäryhmistä. Samalla ikäryhmällä pikaluottojen ottaminen on keksimääräistä yleisempää kuin muilla ikäryhmillä. Myös perustoimeentulotuen varassa on suhteellisesti eniten nuoria.

Velkaantumisen syyt ovat monisyisiä, mutta on todettu, että esimerkiksi perheen tuen puuttuminen, tiedon ja taidon puuttuminen ja masennus ovat merkittäviä syitä velkaantumiseen. Yksi suuri syy velkojen kasaantumiseen voi myös olla häpeä ja ylpeys. Rahasta puhumattomuuden kulttuuri ja talousvaikeuksiin liittyvä häpeä lisäävät velkaantumisen riskiä.

Velkaantuminen myös liittyy elämänvaiheisiin, suuri merkitys on täysi-ikäisyydellä, jolloin vastuunotto lisääntyy ja uudet kulutusmahdollisuudet aukeavat. Ylivelkaantumisen on todettu olevan myös jokseenkin ylisukupolvista. Digitalisaatio on tuonut myös uusia haasteita, koska kulutusmahdollisuudet ovat lisääntyneet. Positiivista on se, että taloustaitojen positiivinen vaikutus on todistettu useissa tutkimuksissa ja henkilökohtaisella neuvonnalla on hyvät vaikutukset. Asioita tulisi nostaa esiin nuorten tahtiin. Keskusteluissa olisi hyvä selvittää, mitä täysikäisyys merkitsee, miten varautua yllättäviin menoihin, miten laskun polku etenee, jos sitä ei makseta sekä nostaa esiin omia kokemuksia rahankäytöstä. Lisäksi olisi hyvä nostaa esille vastuukysymykset esimerkiksi vuokrasopimus ja osamaksusopimukset: "jos ottaa omiin nimiin kaverille kännykän, onko valmis maksamaan laskun?" Omien valintojen vaikutukset. Nuorille on hyvä selittää juurta jaksaa mm. mikä on luottotieto? Mikä on ulosotto? Mitä tarkoittaa häätö? Eläinten hankinta - onko varautunut kuluihin esim. yllättävä lääkärilasku?

Nuorten kanssa keskusteltaessa hyväksi havaittuja tapoja on niukka materiaali, avoin keskustelu ja mahdollisuus kysyä, rohkaista puhumaan, rahasta saa puhua ja

Velkaantumisen hälytysmerkit:

Reagoi heti, jos

1. Et pysty maksamaan laskuja ajoissa
2. Raha loppuu ennen kuin sitä tulee lisää
3. Joudut vippamaan kavereilta
4. Joudut ostamaan ruokaa luotolla
5. Jos et kykene maksamaan vuokraa

3 Oma budjetti

Oman budjetin laatiminen on tärkeintä. On listattava omat arjen menot; vuokra, sähkö, vakuutukset, koulu- tai työmatkat, sairasmenot, puhelin, netti, harrastus ja kulutusmenot.

1. Laske yhteen kaikki tulosi
2. Vähennä tuloista kiinteät kustannukset
 - a. Vuokra
 - b. Puhelinlasku ja muut pakolliset maksut
 - c. Ruokatilille siirrettävä summa
 - d. Säästötilille siirrettävä summa
3. Muut pakolliset kustannukset (matkakortti, harrastukset ym.)
4. Muut muuttuvat kustannukset
 - a. Lääkärikulut
 - b. Opiskelija- tai työpaikkalounas
 - c. Vaatteet, kengät
 - d. Sisustus
 - e. Kauneus ja hygieniavälineet
 - f. Muut yllättävät menot

Jos rahat ovat tiukalla ensimmäisenä kannattaa aina maksaa vuokra ja muut asumiin liittyvät kulut. Seuraavaksi muut välttämättömyydet mm. ruoka, lääkkeet, bussilippu. Kolmanneksi muut laskut mm. puhelin- ja nettilasku. Lisäksi pienet laskut kannattaa maksaa heti pois, koska muuten päälle alkaa kertyä huomautus- ja perimismaksuja. Mikäli et kuitenkaan pysty laskuja maksamaan eräpäivään mennessä, kannattaa ottaa yhteys laskun lähettäjään ja pyytää eräpäivän siirtoa, näin välttyy viivästyskoron kertymiseltä sekä laskumuistutuksista.

Lumipallotaktiikka velkojen maksuun: pienemmät velat maksetaan mahdollisimman nopeasti pois ja muista veloista maksetaan vain minimilyhennykset. Jos joku velka on mennyt perintään, maksa silloin tämä velka pois niin välttyt maksuhäiriömerkinnältä. Maksuvaikeuksista kannattaa heti olla yhteydessä laskun lähettäjään ja pyytää maksuaikaa tai maksun maksamissa osissa.

Osa menoista on pakollisia ja niihin on vaikea vaikuttaa, kuten asumisen menot. Kuluttamiseen kuitenkin voi vaikuttaa. Onko kyse tarpeesta vai haluamisesta eli tunteesta? Lisäksi on hyvä selvittää, mihin velkaa on, milloin velka on otettu, onko sitä maksettu ja onko velka hoidossa? Veloista ensimmäiseksi kannattaa maksaa kalliimmat luotot.

Vinkki!

Erlaisia laskureita <https://muntalous.fi/materiaalit/taloudenhallinnan-valineet/>.

Onko ostaminen tarve vai tunne?

4 Yhteinen talous ja lapsiperhe

Parisuhteen solmiminen, yhteenmuuttaminen ja lapsen syntymä muuttavat elämää monella tavalla. Yksi iso muutos on yhteiseen talouteen sopeutuminen, joka voi aiheuttaa erilaisia ristiriitoja. Yhdessä asuessa tarvitaan yhteistä näkemystä siitä, mitkä ovat yhteisvastuullisia menoja ja miten niitä hoidetaan. On päätettävä ovat perheen tulot yhteiset vai ovatko ne puolisoitten omat. Rahasta tulee puhua yhdessä selkeästi ja sopia niistä tietoisesti. Talousasiat kannattaa konkreettisesti kirjata yhdessä mm. paperille.

Lapsen syntymä mullistaa taloutta, kun toinen vanhempi jää kotiin hoitamaan lasta. Tätä tulonmenetystä kattaa osittain ansiosidonnainen vanhempainraha sekä lapsilisä. Lapsen syntymä lisää myös perheen kulutusmenoja. Tämä seikat olisi hyvä huomioida jo raskausvaiheessa, jolloin vararahaston kerryttäminen on paremmin mahdollista.

Takuusäätiön sivulla <https://www.takuusaatio.fi/itseapu/mita-elaminen-maksaa> on luotu viitebudjetit eri elämäntilanteisiin. Viitebudjetin avulla voidaan tarkastella ja peilata omaa kulutusta.

5 Säästäminen

Säästäminen on hyvä aloittaa mahdollisimman helposti esimerkiksi avaamalla säästötilin. Hyvä nyrkkisääntö säästämiseksi on 10 prosenttia bruttotuloistasi. Toki säästötavoite voi olla pienempikin. Mieti, mitä säästötavoite on päivässä eli jos säästät vaikka 50 euroa kuukaudessa päivittäisissä valinnoissa voi hyvinkin säästää 1,70 euroa.

HUOM! Menojen pienentäminen on todennäköisesti helpompaa kuin tulojen kasvattaminen.

Varakassan säästäminen yllättävien menojen varalta on tärkeää. Sopivan suuruinen varakassa auttaa yllättävien, välttämättömien menojen kattamisessa, mikä on huomattavasti halvempaa kuin velan hankkiminen. Yleisesti varakassan tulisi olla noin kolmen kuukauden menoja vastaava summa.

Kun ymmärrys säästämisen merkityksestä ja tärkeydestä kasvaa, on talouden hallinta vakaammalla pohjalla. Ajatus ja oppi säästämiseen on tultava ulkopuoliselta taholta. Kun tämän sisäistää, tulee siitä pikkuhiljaa automaatio. Säästämisen eri vaihtoehtoja pohtiessa kannattaa ohjata nuori asiantuntijan puheille. Pankit esimerkiksi tarjoavat mielellään neuvontaa nuorille kuukausisäästämiseen. Alkuun on usein vaikea päästä yksin ja jotta säästäminen on johdonmukaista, tarvitaan siihen usein erillinen tili tai rahasto.

Säästäminen ei vaadi isoja tuloja, pienistäkin summista tulee ajan kanssa isopuro
esim. $\rightarrow 10\text{e}/\text{KK} \rightarrow 10 \times 12 = 120\text{e}$

Vinkit nuorelle säästämiseen:

SÄÄSTÖVINKKI 1

Pidä kerran kuussa säästöviikko, voit kokeilla viettää yhden säästöviikon kuukaudessa, jolloin teet ruokaa pienimmällä budjetilla ja säästät parhaasi mukaan muiden menoista.

SÄÄSTÖVINKKI 2

Suunnittele ruokaostokset etukäteen. Tämä auttaa välttämään heräteostokset ja lisäksi säästät aikaa kauppareissulla. Pidemmällä tähtäimellä tämän vinkin tuomat säästöt kasvavat todella suuriksi. Suosi myös kausituotteita.

SÄÄSTÖVINKKI 3

Älä säästä rahaa käyttelytilillesi, sillä käyttelytilin korko on niin alhainen, ettei korkoa kerry juuri lainkaan. Etsi tietoa sijoittamisesta ja keskustele sijoitusneuvojien kanssa. Kannattaa käydä keskustelemassa pankkisi sijoitusneuvojan kanssa. Sijoittamisenkin voi aloittaa, vaikka 10e/kk.

SÄÄSTÖVINKKI 4

Älä tee heräteostoksia. Pohdi asiaa aina yön yli ennen kuin teet ostopäätöksen

SÄÄSTÖVINKKI 5

Kilpailuta sopimukset (sähkö, vakuutus, puhelinliittymä, netti, viihdepaketit, kuntosali

Vinkki!

Kysy rahasta -chat <https://www.takuusaatio.fi/palvelumme/velkalinja-ja-chat-neuvonta>

Nuorten netti -chat <https://www.nuortennetti.fi>

6 Vertaile luottojen hintoja

Luottoihin liittyy koron lisäksi muitakin maksuja kuten aloitusmaksu, hallinnointimaksu ja perustamismaksu. Tarkkaile todellisen vuosikoron suuruutta. Kuluttajaluotoille on määrätty korkokatto.

ENNEN LAINAN OTTAMISTA

Ennen kuin otat lainan, kokeile pystytkö säästämään takaisinmaksuun kuluvaan summaan kuukausittain ja miten se vaikuttaa talouteesi!

Joustava Erämaksu - maksa omaan tahtiin

todellinen vuosikorko	21,82 %
vuosikorko	19,90 %
hallinnointimaksu	0,00 € / kuukausi
perustamismaksu	0,00 €
kuukausierä	8,95 € / kuukausi
luoton kokonaissumma	6,05 €

Esimerkki: Ostoksesi maksaa 1 000 eur. Hallinnointimaksu on 2,90 eur/kk och vaihtuva vuosikorko on 19,9 %. Maksat 95,50 eur/kk 12 kuukauden ajan. Todellinen vuosikorko on tällöin 29,22 % ja 1 000 eur ostoksen kokonaissummaksi tulee 1 145,80 eur.

6. Qliro Tilin ehdot

Mikäli Luotonsaaja valitsee oston yhteydessä maksutavaksi joustavan osamaksun Qliro Tilin ehtojen mukaisesti tai mikäli Luotonsaaja valitsee Qliro Osamaksun tai Qliro Kampanjalaskun mutta päättää sitten siirtyä Qliro Tiliin kohdan 4 tai 5 ohjeiden mukaisesti, sovelletaan seuraavia ehtoja koko jäljellä olevan velan osalta:

Maksuehdot	1/24 käytetystä luottorajasta /kuukausi (väh. 9 €)
	0,01% päivää kohden jäljellä olevasta
Tilinhoitokulu	luoton määrästä
Administrationsavgift	29 kr/månad
Lainakorko (vaihtuva)	20,00 %

Todellinen vuosikorko on 27,58 % laskettuna esimerkistä, jossa tuotteita on ostettu 1000 eurolla ja luottoa lyhennetään 12 kuukauden ajan niin, että kukin osamaksuerä on 94 euroa. Kokonaiskustannus on 1138 euroa.

Tilinhoitokulu peritään etukäteen kuukausittain laskettuna seuraavan kuukauden jäljellä olevan luoton määrän perusteella.

*** valitsemasi tuotteen hinta vaihtelee tuloihin.

Kuukausierä 179 € Lisätietoja: Bank Norwegian	Nimelliskorko 13,99 % Korot ja kulut 1.448 € Perustamismaksu 95 € Tilinhoitomaksu 5,00 € HAE Korkea hyväksymisprosentti
Kuukausierä 189 € Lisätietoja: Bigbank	Nimelliskorko 15,00 % Korot ja kulut 1.789 € Perustamismaksu 195 € Tilinhoitomaksu 8,50 € HAE
Kuukausierä 197 € Lisätietoja: Lainaamo	Nimelliskorko 16,97 % Korot ja kulut 2.102 € Perustamismaksu 199 € Tilinhoitomaksu 12,00 € HAE
Kuukausierä 235 € Lisätietoja: Saldo.com	Nimelliskorko 29,00 % Korot ja kulut 3.474 € Perustamismaksu 10,00 % lainsäännästä Tilinhoitomaksu 4,90 € HAE

7 Laskun summa kasvaa, jos sitä ei maksa

Maksujen jäädessä hoitamatta tulee lisäkuluja laskulle (viivästyskorko ja muistutus-kulut/perinnäkulut), perinnän jatkuessa siirtyy lasku perintään ja sen kautta asia siirtyy ulosottoon, pakkoperintään. Yksityishenkilöitä koskevien luottotietojen keräämistä ja käyttöä säätelee Suomessa vuonna 2007 säädetty luottotietolaki. Pelkkä maksun myöhästymisen sen eräpäivästä ei aiheuta merkintää luottotietorekisteriin. Maksuhäiriö voidaan merkitä rekisteriin vasta, jos viranomainen tai kulutusluottoja myöntävä yritys on todennut maksun laiminlyönnin.

Velkoja voi siirtää laskun perintätoimiston perittäväksi tai jatkaa perintätoimia itse. Ensimmäisen maksuvaatimuksen kulut voivat olla yhteensä enintään 14-50 € pääomamäärän mukaan. Toisen maksuvaatimuksen kulut voivat olla enintään puolet

ensimmäisen maksuvaatimuksen kulujen enimmäismäärästä. Useammasta kuin kahdesta maksuvaatimuksesta saa kuluja vaatia vain, jos lähettämiseen on ollut erityistä aihetta ja maksuvaatimuksessa eritellään perintätoimet ja kerrotaan lähettämisen erityinen syy.

Velkoja voi hakea käräjäoikeudesta yksipuolisen velkomustuomion, kulut ovat pääomasta ja työllistämismäärästä riippuen 110-240 €.

Jos lasku on maksuvaatimuksen tai -vaatimusten jälkeen edelleen maksamatta, eikä maksusuunnitelmasta ole sovittu, velkoja tai perintätoimisto saattaa viedä asian oikeuteen saadakseen tuomion, jonka perusteella velkaa voidaan periä viranomais-toimin.

Velkomuskanne on mahdollista nostaa ilman edellä mainittuja perinnän menette-lyitä. Jos saatava on kuitenkin siirretty ammattimaiselle perijälle, sen on lähetet-tävä kirjallinen maksuvaatimus ennen velkomuskanteen nostamista tuomioistuimessa.

MAKSAMATTOMAN LASKUN SEURAAMUKSET JA KULKU PERINNÄSSÄ

Laskun jäädessä maksamatta, velkojalla on oikeus saada saatavalle viivästyskorkoa!

Kun laskussa on eräpäivä, viivästyskorko alkaa eräpäivästä.

Muissa tapauksissa korkoa voidaan alkaa periä kuukauden kuluttua siitä, kun yritys on lähettänyt laskun tai muulla tavalla vaatinut maksua!

Lopuksi luottotietoihin voi tulla maksuhäiriömerkintä, joka estää sinua ottamasta esimerkiksi omaa puhelinliittymää tai vaikeuttaa vuokra-asunnon saamisessa.

Puhelinlaskun 20 € perintäkulujen eteneminen (lisäksi velkojalla oikeus saada viivästyskorkoa ja liittymä voidaan sulkea, kun maksamattomia laskuja yhteensä 50 €):

1. Maksumuistutus + 5€
2. Jos puhelinlasku jo perintätoimistolla, maksumuistutuksen lisäksi maksuvaatimuksesta 14 € (velkapääoma enintään 100 €, velkapääoma 100-1000 € maksuvaatimus 24 €, jos velkapääoma yli 1000 € maksuvaatimus 50 €)
3. Maksumuistutus + 5€
4. Toinen maksuvaatimus perintätoimistolta + 7 € (puolet ensimmäisen maksuvaatimuksen kulujen yhteissummasta)

Puhelinlasku nyt yhteensä 51 €

Perintäkulut voivat kokonaisuudessaan olle 60 € - 210 € riippuen velan enimmäissummasta (60 € velka enintään 100 €, 120 € velka 100-1000 euroa ja 210 € velka yli 1000€)

Oikeidenkäyntikulut, jos perintä etenee ulosottoon: oikeudenkäyntikulut 50 € tai 80 €. Velka 300-1000 €, perusmaksu 80 €, max. 120 €. Velka yli 1000 euroa tai kyse hädöstä, perusmaksu 110 €, max. 160 €. Näiden lisäksi peritään oikeudenkäyntimaksu 60 € (tiedot sähköisesti) tai 80 € (tiedot kirjallisesti)

Puhelinlasku tässä vaiheessa 51 € +(50 € + 60 €) = 161 €

Tuomioistuimen velkomustuomion jälkeen saat

- Maksuhäiriömerkinnän
- Velkaa voidaan periä ulosotossa
- Velkaa voidaan ulosmitata (mm. palkasta tai omaisuudesta, mutta ei sosiaalivastuksista eikä tuista)
- Velkojen sopimisesta sovitaan ulosottomiehen kanssa

Ulosottomaksu (jos summa maksetaan yhdellä kertaa) + 27 €

Puhelinlasku nyt yhteensä 188 € (jos maksetaan ulosottoon kerralla)

8 Kuluttajasaatavan perinnän keskeytys

Velallisella on oikeus pyytää kuluttajasaatavan perinnän keskeytystä ja asian siirtämistä oikeudelliseen perintään. Perinnän keskeytystä voi pyytää kuitenkin vasta, jos saatava on kokonaisuudessaan erääntynyt. Velallisen on tehtävä keskeytyspyyntö yleensä kirjallisesti.

Keskeytyspyynnöstä huolimatta perintää voidaan jatkaa, mutta jatkossa siitä aiheutuvia kuluja ei voida enää periä velalliselta.

Velkojan tulee tiedottaa asiasta myös velalliselle. Keskeytyspyynnön estämättä velalliselle saa toimittaa sellaisia kehotuksia ja ilmoituksia, joita velkojalta lain mukaan edellytetään maksuhäiriötiedon ilmoittamiseksi, vanhentumisen katkaisemiseksi tai muuten velkojan oikeuksien säilyttämiseksi.

9 Maksuhäiriömerkintä

Maksuhäiriömerkintä tarkoittaa luottotietojen menettämistä. Maksuhäiriömerkinnän voi saada, jos lasku on maksamatta riittävän pitkän ajan. Maksuvaatimuksesta ei seuraa vielä maksuhäiriömerkintää. Maksamaton kuluttajaluotto voi 60 päivän viivästyksen jälkeen aiheuttaa maksuhäiriömerkinnän, jos asiasta on maininta luottosopimuksessa. Lisäksi velalliselle on vähintään 21 päivää ennen lähetettävä maksukehotus, jossa tämä uhka on mainittu. Jos velka etenee käräjäoikeuden kautta perittäväksi, käräjäoikeus voi tehdä päätöksen maksuhäiriömerkinnästä. Maksuhäiriömerkintä säilyy luottotiedoissasi kolme vuotta. Aika lyhenee kahteen vuoteen,

jos lasku maksetaan eikä luottotiedoissa ole muita merkintöjä. Aika pitenee neljään vuoteen, jos sinä aikana tulee muita merkintöjä.

Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää monella tavalla: vuokrasopimusta tehtäessä, puhelinliittymään avatessa ja luottokorttia hakiessa luottotiedot tarkastetaan aina ja maksuhäiriömerkintä voi estää sopimuksen tekemisen. Myös opintolainan myöntämiseen maksuhäiriömerkintä voi vaikuttaa. Se voi vaikuttaa jopa työnsaantiin, jos työssä käsitellään rahaa tai tehdään taloudellisia päätöksiä tai työskennellään yksityiskodeissa.

10 Apua talousasioihin

Jos raha-asiat ovat pahasti solmussa ja tuntuu, ettet selviä yksin kannattaa asioista puhua jonkun läheisen kanssa. Yksin ei kannata jäätä. Pyydä apua myös Vantaan talous- ja velkaneuvonnasta. Sieltä saat apua taloudellisen tilanteesi kartoittamiseen sekä apua neuvotteluihin velkojien kanssa.

Takuusäätiö auttaa yhdistämään lainoja ja voi myöntää takauksen, jonka perusteella voit saada pankista lainan velkojen maksamiseen. Tällöin velkojen hoitokulut pienenevät. Kirkon diakoniarahasto tarjoaa apua tilapäisissä kriisitilanteissa ja avustusta voidaan myöntää, kun sen avulla on mahdollista parantaa tai korjata kokonaisvaltaisesti tarvitsijan taloudellista tilannetta. Apua saadaksesi sinun ei tarvitse olla kirkon jäsen.

MISTÄ SAA APUA?

*valtion oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonnat,
Takuusäätiö, seurakunnat,
Elämänlaatu ry, muut järjestöt ja nuorison kohtaamispaikat*

Pienituloisena opiskelijana, jolla on opintolainaa voit saada lainana korkoavustusta. Korkoavustuksella tarkoitetaan sitä, että Kela maksaa valtion takaaman opintolainan erääntyvät korot kokonaan ilman takaisinmaksuvelvoitetta. Korkoavustukseen ovat oikeutettuja pienituloiset tietyin edellytyksin sen jälkeen, kun markkinaehtoisien opintolainan korkoja ei enää lisätä lainapääomaan. Korkoavustusta ei makseta lainoista, jotka on maksettu takausvastuun perusteella pankille. Katso lisätietoja www.kela.fi.

2022 Kelan opintolainan korkoavustuksen tuloaraja yksinasuvalla 1.457 €/kk

Muista, että koskaan ei ole liian myöhäistä ja aina on jotakin tehtävissä!

11 Omaluottokielto

Oma luottokielto on palvelu, joka auttaa oman talouden hallitsemisessa, sillä se estää sinua velkaantumisesta enempää. Omaehtoinen luottokielto tarkoittaa sitä, että asetat itsellesi rajoituksen, joka estää sinua ottamasta lainaa. Kun asetat kiellon, lainantarjoajat eivät voi myöntää sinulle luottoa kiellon voimassaoloaikana. Luottokielto turvaa taloutesi ja suojaa sinua jonkin verran myös ulkopuolisilta uhilta esim. identiteettivarkauksilta. Jos ulkopuolinen henkilö yrittää hakea lainaa henkilötiedoillasi, se ei todennäköisesti onnistu luottokiellon vuoksi. Oma luottokielto - palvelu on mahdollista ottaa käyttöön esimerkiksi Suomen Asiakastiedon Oma luottokielto -sivuilta, se on voimassa kaksi vuotta ja hinta on 19,95 €.

12 Välitystili

Välitystili pohjautuu vapaaehtoisuuteen. Se on asiakkaan ja sosiaalitoimen välinen sopimus asiakkaan päivittäisten raha-asioiden hoitamisesta yhdessä sovitun mukaisesti. Välitystiliasiakkuus vaatii erittäin painavan syyn. Se on tarkoitettu ihmisille, joilla on selkeitä ja toistuvia vaikeuksia hallita omaa rahankäyttöään. Asiakkaan saamat etuudet ja muut tulot maksetaan sosiaalitoimelle, joka maksaa esim. vuokran ja muiden elämisen kannalta välttämättömät menot asiakkaan puolesta asiakkaan tuloista. Asiakkaalle annetaan käyttörahaa sen mukaan, mitä pakollisista menojen maksamisista jää jäljelle. Asiakas ei ole tässä asiakkuudessa holhouksen alaisena tai yleisen edunvalvonnan piirissä.

13 Asumisen turvaamisen tärkeys

Oman kodin merkitys on hyvä ymmärtää. Normaalin arjen toteutumisen ja elämänlaadun kannalta koti on ensisijaisen tärkeä. Kerros- ja rivitalossa asukas vastaa pääsääntöisesti asunnon kiinteästä sisustuksesta ja taloyhtiö vastaa rakenteista. Kotivakuutukseen (laatikko takana pois) kannattaa ottaa hyvä vastuuvakuutus. Vastuuvakuutus korvaa, jos aiheutat vahinkoa toisen omaisuudelle. Myös vuokratessa mm. Yksityiset vuokranantajat vaativat kotivakuutusta, jossa on vastuuvakuutus. Nuorisolle on tarjolla nuorisovakuutuksia, jonka vakuutuspaketti sisältää koti- ja matkavakuutuksen. Myös vakuutuksia kannattaa vertailla ja kilpailuttaa.

Vakuutuksen tärkeys → Vähintään kotivakuutus

Vakuutuksen tärkeys korostuu ennen kaikkea silloin, kun vahinko sattuu. Ilman voimassa olevaa vakuutusta voivat pieninkin vahingon kustannukset nousta korkeiksi ja horjuttaa merkittävästi taloutta

14 Vuokrasopimuksen yhteisvastuu

Kimppa-asumisen vuokrasopimukseen on tyypillisesti kolme eri vaihtoehtoa:

1. Yksi yhteinen sopimus

Kimppavuokralaisten kanssa voidaan tehdä yksi yhteinen sopimus, jolloin kaikki vastaavat vuokrasta ja vuokrasuhteen velvoitteista yhteisvastuullisesti, sopimus on irtisanottavissa vain yhdessä ja sopimukseen liittyy vain yksi yhteinen vakuus.

2. Kaikille omat sopimukset

Toinen tapa on tehdä kaikille asukkaille omat erilliset sopimukset, jotka sovitaan ja ovat irtisanottavissa kukin itsenäisesti ja kuhunkin liittyy oma vakuutensa.

3. Alivuokramalli

Kolmas tapa on alivuokramalli, jossa yksi vuokralaisista ryhtyy päävuokralaiseksi ja solmii alivuokrasopimukset muiden kimppaasukkaiden kanssa.

Päävuokralaisen ja vuokranantajan välillä sovelletaan normaaleja vuokrauksen pelisääntöjä. Päävuokralaisen ja alivuokralaisten välillä sovelletaan lisäksi alivuokrausta koskevaa lainsäädäntöä, muun muassa lyhyempiä irtisanomisaikoja. Alivuokramallissa päävuokralaisen on myös mahdollista pyytää alivuokralaisiltaan vakuudet, jotka turvaavat vuokranmaksua ja asunnon huolellista hoitoa.

Muistilista	Yhteinen sopimus	Erilliset sopimukset	Päävuokralainen ja alivuokralainen
Vastuu vuokrasta	yhteisvastuu	Kukin vastaa vain omastaan	Päävuokralainen vastuussa vuokranantajalle. Alivuokralainen vastuussa päävuokralaiselle.
Vastuu asunnon huolellisesta hoidosta	Yhteisvastuu	Kukin vastaa vain omastaan, paitsi yhteisten tilojen osalta yhteisvastuu.	Päävuokralainen vastaa kaikesta. Yhteisvastuu alivuokralaisen kanssa yhteisistä ja alivuokratuista tiloista.
Vakuus	Yhteinen vakuus	Erilliset vakuudet.	Päävuokralaiselta vakuus vuokranantajalle ja alivuokralaiselta päävuokralaiselle.

Sopimuksen irtisanominen	Kokonaisuutena. Yhden vuokralaisen osalta vain vuokranantajan ja muiden vuokralaisten suostumuksella	Erikseen. Ei tarvita muiden suostumuksia.	Päävuokralaisen sopimuksen päättyessä myös alivuokrasopimus päättyy.
Vuokraoikeuden siirto	Vuokranantajan luvalla ja muiden vuokralaisten suostumuksella.	Vuokranantajan luvalla	Päävuokralainen vuokranantajan luvalla. Alivuokralainen päävuokralaisen luvalla.

15 Häädön prosessi

On hyvä ymmärtää, että häätö on vakavasti elämänlaatua hankaloittava toimenpide. Häätöön voi johtaa maksamattomat vuokrat samoin kuin häiriökäyttäytyminen. Häädöstä voi aiheutua luottotietoihin merkintä sekä vuokralavelan perintä ulosoton kautta. Häädön jälkeen voi olla hyvin vaikea löytää uutta kotia.

-Vuokranantajalla on oikeus purkaa vuokrasopimus, jos vuokranmaksu laiminlyödään. Yleensä purkaa lähdetään tekemään, kun vuokrat ovat rästissä 2-3 kuukauden ajalta.

-Vuokrasopimus on purettava aina kirjallisesti. Vuokranantaja toimittaa vuokralaiselle vuokrasuhteen purkamisilmoituksen.

-Häätö on yleensä vielä estettävissä sopimalla rästän poismaksusta.

-Häätöperustetta voi hakea tuomioistuimelta, jos maksukehotuksista huolimatta vuokrarästejä ei hoideta pois.

-Häätöpäätöksellä vuokralainen veloitetaan muuttamaan asunnosta (muuttovelvoite) ja suorittamaan vuokranantajalle maksamatta olevat vuokrat (maksuvelvoite).

-Vuokranantaja ei voi laittaa häätötuomiota täytäntöön itse, vaikka muuttovelvoitetta ei noudatettaisi.

-Vuokranantaja voi pyytää apua ulosottoviranomaiselta, joka voi häätää asukkaan.

-Ulosottoviranomainen voi myös tyhjentää asunnon vuokralaisen omaisuudesta.

-Ulosottoimet käynnistetään tuomioistuimesta saadulla häätöperustepäätöksellä.

-Ulosottomies lähettää vuokralaiselle muuttokehotuksen, jossa ilmoitetaan muuttopäivä ja kehotus omaisuuden poiskuljettamiseen. Yleensä aikaa muuttaa vapaaehtoisesti annetaan muutama viikko.

-Hädölle on mahdollista saada lykkäystä. Asiasta päättää ulosottomies ja/ tai vuokranantaja.

-Jos häädettävä ei ole poistunut tiloista viimeistään ilmoitettuna muuttopäivänä, häätö toimitetaan häädettävän omalla kustannuksella viipymättä muuttopäivän jälkeen.
Tiloista poistetaan häädettävät ja siellä oleva omaisuus. Häädettävän poissaolo ei estä häädön toimittamista.

16 Miten ulosotto toimii?

Ulosotto on viimesijainen perintätapa, joka käynnistyy, kun velka on ensin käsitelty käräjäoikeudessa.

Julkisoikeudellisiin velkoihin ei tarvitse hakea ulosottoperustetta tuomioistuimelta, ne ovat suoraan ulosottokelpoisia.

Julkisoikeudellista velkaa ovat mm. verot, sakot, terveyskeskusmaksut, julkisen liikenteen tarkastusmaksut, elatusvelat ja sosiaaliset tuet ja muut etuudet.

Ulosottoon kuuluu myös suojaosuus ja tulo raja, eli tuloista ja varallisuudesta mahdollisesti saatavissa olevat otettavat pakkoperintämäärät, perustuvat ulosottokaa- ren rajaamiin summiin. Ulosoton perimä velka ei kohdistu kokonaan velanmaksuun, vaan osa menee taulukkomaksuun millä katetaan ulosoton toiminta kuluja.

Ulosottomies voi pakko periä velallisen tuloista osan, jos tulot ovat riittävän suuruiset. Katso suojaosuus. Jos tulojen nousua on edeltänyt pitkä varattomuus voi ulosottomies tietyin perustein siirtää ulosmittauksen alkamista. Ulosottomiehen kanssa voi tehdä maksusuunnitelman, jolloin velallinen maksaa suoritukset itse säännöllisesti suoraan ulosottoon, jolloin ulosottomies ei toimita maksukieltoa toistuvaistulon esim. palkan maksajalle. Myös varallisuutta voidaan ulosmitata. Ulosmittaus jatkuu, kunnes velka on maksettu tai velka vanhenee.

Velkomustuomiosta tulee luottotietoihin 3- tai 4-vuotinen maksuhäiriömerkintä YVK (YVK = velka on vahvistettu tuomioistuimessa yksipuoliseksi velaksi).

Velan voi velkomustuomion jälkeen siirtää perittäväksi ulosottoon.

Palkan ulosmittauksen sijaan ulosottomiehen kanssa voi tehdä suoran maksusopimuksen.

Vinkki! <https://oikeus.fi/ulosotto/fi/>

17 Velkatilanteen kartoittaminen

Velkatilannetta kartoitettaessa selvitetään ensiksi kiireelliset asiat, esim. rästivuokrat nykyisestä asunnosta aiheuttavat häätöuhan ja vanhat rästivuokrat saattavat estää asunnon saamisen.

Valtion takaamaan opintolainaan, mikä on vielä pankissa kannattaa tarkistaa korkoavustuksen saamismahdollisuus, sitä voi saada opintolainan erääntyviin korkoihin. Jos nimissäsi on autoja, joita ei kuitenkaan enää ole, eikä autoista ole tallella luovutusilmoitusta, voi täyttää luovutusilmoitus tuntemattomalle-lomakkeen tai tehdä autosta ja sen myynnistä, katoamisesta tai tuhoamisesta vapaamuotoisen selvityksen. Velkojille kannattaa tiedottaa tilanteesta ja maksamattomuuden syistä. Vaikka perintätoimia ei keskeytettäisi, ilmoittamalla tilanteesta, neuvottelumahdollisuudet paranevat.

Ulosottotodistus, sen voi tilata: Puhelin: 029 56 58800

Postiosoite: Postiosoite: PL 1, 00067 Ulosottolaitos

Sähköposti: ulosotto.uo@oikeus.fi

Otteen saa maksutta 12 kk jaksoissa, kun sen pyytää postitse, sähköpostilla tai käy hakemassa.

Ota kopio henkilötodistuksesta, ajokortista, passista tai kuvallisesta Kela- kortista ja kirjoita siihen: "Pyydän saada maksuttoman luottotietorekisteriotteen itsestäni. Päiväys, allekirjoitus, nimen selvennykset, henkilötunnus, virallinen osoitteesi.

Sähköposti: omatieto@asiakastieto.fi ja asiakaspalvelu@bisnode.com

Jos haluaa vastauksen sähköpostitse, on mainittava, että haluaa tiedon sähköpostiin.

VELKAJÄRJESTELYN KEINOJA

Suorat sopimukset suoraan velkojien tai asiamiehenä toimivan perintätoimiston kautta: laskun maksu myöhemmin tai useammassa erässä, neuvottelut koron pienentämisestä, kuukausierien muuttaminen laina-aikaa pidentämällä, vanhan velan koroista ja kuluista neuvottelemisen. Avustusten hakeminen. Järjestelylaina rahoitusyhtiön kautta. Ulosoton kautta velkojen maksaminen.

18 Sosiaalinen luotto kaupungilta Vantaa / Takuusäätiö

Sosiaalisen luoton tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista. Luotto voi olla yksi keino edistää sinun ja perheesi itsenäistä suoriutumista. Ota yhteyttä, jos sinulla on vuokratästäjä tai muita painavia syitä saada luotto ennen kuin tilanne kriisiytyy. Luotto on tarkoitettu pienituloisille ja vähävaraisille vantaalaisille, joilla ei ole mahdollisuutta saada muuta kohtuuhintaista luottoa esim. puuttuvien vakuuksien ja luottohäiriömerkinnän vuoksi, riittävästi tuloja ja varallisuutta menojen kattamiseen käteisellä tai säästämällä kohtuujassa, perusteita saada avustusta tai muuta rahoitusta tai mahdollisuutta selviytyä nykyisten lainojen hoitomenoista ilman syvempää velkaantumista. Yrittäjille ja opiskelijoille sosiaalista luottoa myönnetään vain poikkeustapauksissa.

Luottoa voi hakea kotiin liittyviin hankintoihin, pieniin asunnon muutostöihin, muuttokustannuksiin, takuuvuokriin ja vuokratästäjän hoitamiseen, työllistymiseen liittyviin työvälineisiin, muiden lainojen takaisinmaksuun tai muihin itsenäisen selviytymisen kannalta perusteltuihin menoihin. Hakijalla tulee olla riittävä maksuvara (nettotulojen ja menojen erotus), jolla hän voi hoitaa luoton kuukausilyhennykset ja korot. Hakijan tilanteen tulee olla vakiintunut.

Takuusäätiön takaus järjestelyluottoon

Takuu-Säätiö myöntää takauksia Suomessa asuville ylivelkaantuneille yksityishenkilöille. Takaus myönnetään aina määrääjäksi. Takaus- ja laina-aika ja kuukausierä perustuvat järjesteltävään/taattavaan velka- ja maksuvaran määrään, niitä ei voi valita itse. Takausaika voi olla enintään kahdeksan vuotta. Hakijan tilanteen tulee olla vakiintunut, eli velkaantumisen aiheuttaneet syyt on poistuneet ja tulot ja menot ovat säännölliset. Takauksen saamisen edellytys on, että hakijalla on riittävä maksuvara, jolla laina on mahdollista maksaa pois pankille Takuusäätiön asettamien ehtojen mukaisesti. Takauksen saamisen edellytyksenä on, että velkatilanne ei ole järjestettävissä muilla keinoin. Takauksen esteenä ei ole luottotietorekisterin merkinnät tai ulosotto. Takausta haetaan Takuusäätiöltä sähköisellä hakemuksella. Hakemuksen voi laatia itse, mutta sen laatimiseksi saa apua mm. velkaneuvonnasta.

19 Edunvalvonta

Edunvalvonnassa edunvalvoja huolehtii päämiehensä, edunvalvotun, edun toteutumisesta, silloin kun päämies tarvitsee apua asioidensa hoitamiseen. Edunvalvonnassa on kyse yleensä taloudellisten asioiden hoitamisesta. Edunvalvonnan tarpeen arvioi tuomioistuimien, kun täysi-ikäisen on sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemätön valvomaan omia etujaan tai huolehtimaan itsestään tai varallisuudestaan. Edunvalvonnan määräämiseen ei riitä pelkästään henkilön taloudelliset vaikeudet.

Voit myös tehdä edunvalvontavaltuutuksen, jossa päämies itse päättää, miten asiat hoidetaan, jolloin järjestely on kevyempi kuin holhoustoimilain mukainen edunvalvonta. Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaa viranomainen. Valtuutuksessa on tuotava selkeästi ilmi ne asiat, joita päämies toivoo valtuutetun hoitavan.

Lisätietoja mm. FINEn Vakuutus - rahoitusneuvonnan oppaasta

<https://www.fine.fi/media/julkaisut-2016/taysi-ikaisten-edunvalvonta.pdf>

20 Hyviä linkkejä

<https://www.kuluttajaliitto.fi/>

<https://muntalous.fi/> Tältä sivulta löydät tutkimuksia ja selvityksiä nuorten taloudenhallintaan ja rahankäyttöön liittyen. Löydät apua erilaisiin elämäntilanteisiin. Palvelu tarjoaa erilaisia ohjeita ja vinkkejä erilaisiin tilanteisiin. Löydät tietoa mitä voit itse tehdä asioiden eteen ja mistä voit hakea apua. Tähän on pyritty keräämään kaikki suomen kielellä verkosta löytyvän materiaalin oman taloudenhallinnan tueksi.

www.kkv.fi Lisätietoja perintäkuluista

<https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/velallisenulosotossa/palkanulosmittaus.html> lisätietoja ulosotosta

<http://www.elary.fi/vaateri-2/> Perintätoimistojen yhteystietoja

www.stm.fi Lisätietoja sosiaalisesta luototuksesta saa mm Sosiaali- ja terveysministeriön sivuilta

Vantaan kaupunki. Sosiaalinen luototus. Viitattu 28.9.2020. https://www.vantaa.fi/terveys- ja_sosiaalipalvelut/sosiaalinen_tuki_ ja_toimeentulo/sosiaalinen_luototus

Asiakastieto. 2020. Maksuhäiriötilastot. Viitattu 29.8.2020. <https://www.epressi.com/media/userfiles/123829/1593603571/asiakastieto-maksuhairiotilasto-q2-2020.pdf>

Järvelä, K., Raijas, A. & Saastamoinen, M. 2019. Pikavippiongelmiin laatu ja laajuus. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 3/2019. Helsinki: Kuluttajavirasto. Viitattu 29.8.2020. <https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2019/kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmiin-laatu-ja-laajuus.pdf>

Majamaa, K. & Rantala, K. 2017. Teoksessa Niemi, M. 2017. Nuoret ja velka - akatemiahankkeen tutkimuskoosteita. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 29.8.2020. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62781/NUO-RET%20JA%20VELKA%20-%20Akatemiahankkeen%2820%204%2017%20päivitetty%29.pdf?sequence=14&isAllowed=y>

Peura-Kapanen, L., Aalto, K., Lehtinen, A-R. & Järvinen, R. 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvittely- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016. Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 29.8.2020. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/26_Ylivelkaantumisen+ehkaeisyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf/97f54cef-7913-46fc-a469-1b4e0c79d1ba?version=1.0

Yle Uutiset. 2020. Koronakriisin vaikutukset maksuhäiriömerkintöjen määrään vastatuloissa. Viitattu 29.8.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11497077>

raha.fi. Omaluottokielto. Viitattu 29.9.2020. <https://raha.fi/oma-talous/oma-luottokielto/>

Elämänlaatu RY-Vaateri talousohjaus PowerPoint. 2020.

Elämänlaatu RY talousohjaus tietoa. 2019 & 2020.

Kirja Kortinvartija. Opas itsenäiseen talouselämään. Kyösti Hagert & Pauliina Jokinen. 2018. Helsinki: Atena

Vuokraturlupa. 2020. Vuokrasopimuksen tekeminen. Viitattu 12.11.2020. <https://www.vuokraturlupa.fi/tietopankit/hyva-vuokratapa-teksti/sopimuksen-tekeminen>

Takuusäätiö. 2020. Niskalennki raha-asioista - välineitä oman talouden hallintaan. Viitattu 14.11.2020. https://www.takuusaatio.fi/sites/default/files/niskalennki_rahaasioista_nettti_0217.pdf

Tilastokeskus. 2014. Yhteisen talouden ristiriidat ja ratkaisut nuorissa lapsiperheissä. Viitattu 14.11.2020. https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_011.html?s=0